

Αλεξάνδρα Καστάνια

«Μαμά, ποια ήταν η Μελίνα Μερκούρη;»

Διακεκριμένη κριτικός λογοτεχνίας και μεταφράστρια, η Κατερίνα Σχινά μέσα από το πρώτο παιδικό βιβλίο της «Ιστορίες για Ατρόμητα Κορίτσια» αφηγείται τη ζωή 40 σπουδαίων Ελληνίδων. Μίλησε στην Αλεξάνδρα Καστάνια...

13.02.2018

Φωτογραφίες: Γεράσιμος Δομένικος / FOSPHOTOS

Αγνοδίκη, η πρώτη γιατρός της αρχαιότητας. **Καλλιρρόη Παρρέν**, φεμινίστρια που καθιέρωσε τη φοίτηση γυναικών στο πανεπιστήμιο. **Αύρα Θεοδοροπούλου**, εθελόντρια νοσοκόμα στους μεγάλους πολέμους. **Ρόζα Ιμβριώτη**, πρωτοπόρος εκπαιδευτικός και ιδρύτρια του πρώτου σχολείου για παιδιά με νοητική στέρση. **Λέλα Καραγιάννη**, αγωνίστρια της εθνικής αντίστασης. **Δομνίτσα Λανίτου-Καβουνίδου**, η πρώτη Ελληνίδα που συμμετείχε σε Ολυμπιακούς Αγώνες. Αλλά και **Σαπφώ**, **Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα**, **Πηνελόπη Δέλτα**, **Κατίνα Παξινοπού**, **Μέλπω Αξιώτη**, **Μελίνα Μερκούρη**, **Μαρία Κάλλας**, **Ζωρζ Σαρή**, **Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ**.

Γυναίκες από την αρχαιότητα έως σήμερα, οι οποίες, αψηφώντας τους περιορισμούς που τους επέβαλλε η κοινωνία, έφτασαν σε σπουδαία επιτεύγματα κι άνοιξαν τον δρόμο για τις επόμενες γενιές. Καταπιάνεται μαζί τους και τις παρουσιάζει η δημοσιογράφος, μεταφράστρια και κριτικός λογοτεχνίας **Κατερίνα Σχινά**, στο νέο της βιβλίο (και πρώτο «παιδικό») με τίτλο *Ιστορίες για ατρόμητα κορίτσια*. Ένα βιβλίο που αξίζει να διαβάσουν οι γονείς στα παιδιά τους. Αναφέρεται στην ισότητα των φύλων και, κυρίως, περνά το μήνυμα ότι, με θάρρος και προσήλωση στον στόχο, ακόμη και οι μεγαλύτερες δυσκολίες ξεπερνιούνται...

Πώς προέκυψε η ιδέα για το συγκεκριμένο βιβλίο; Η ιδέα ήταν της εκδότριας Χριστίνας Παπαδοπούλου, η οποία παρατήρησε ότι η νέα τάση, διεθνώς, στο παιδικό βιβλίο, είναι να παρουσιάζονται γυναίκες που διέπρεψαν σε διάφορους τομείς ως πρότυπα για τα κοριτσάκια. Διαπιστώνοντας, λοιπόν, ότι δεν υπήρχε κάτι αντίστοιχο στην Ελλάδα, σκεφτήκαμε να παρουσιάσουμε σαράντα Ελληνίδες, οι οποίες αντιτάχθηκαν στα εμπόδια που τους ύψωναν οι κοινωνικές συνθήκες της εποχής τους και πέτυχαν σημαντικά πράγματα. Στόχος ήταν να δώσουμε στις μικρές αναγνώστριες το κίνητρο να σκεφτούν σχετικά με τη θέση της γυναίκας στο παρελθόν, τον δρόμο που εκείνη ακολούθησε σε καιρούς που δεν της επιτρεπόταν να βγει από το σπίτι, να δραστηριοποιηθεί στον επαγγελματικό στίβο ή να δημιουργήσει κάτι δικό της και να δείξουμε ότι, με πείσμα και επιμονή, κατάφερε πολλά. Επίσης, θέλαμε να μάθουν ότι υπάρχουν γυναίκες που αξίζει να τις γνωρίσουν, όχι μέσα από μια διδακτική οδό, όπως συμβαίνει συνήθως στο σχολείο, αλλά με τρόπο που να τους επιτρέπει να νιώσουν οικεία μαζί τους, να ταυτιστούν ενδεχομένως και να κατανοήσουν ότι κι εκείνες ήταν κάποτε κορίτσια όπως οι ίδιες.

40 μοναδικές Ελληνίδες
ΙΣΤΟΡΙΕΣ για
ΑΤΡΟΜΗΤΑ
ΚΟΡΙΤΣΙΑ

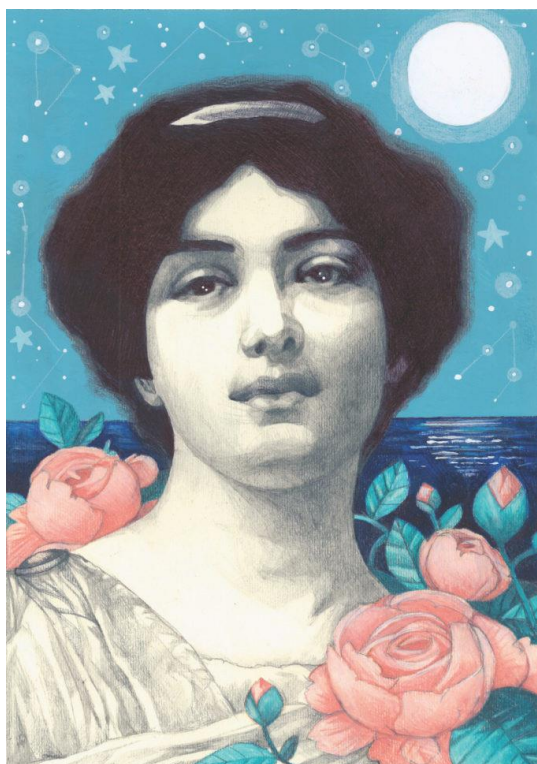

Στο βιβλίο σας, συναντούμε γυναίκες που έζησαν σε πολύ διαφορετικές ιστορικές συνθήκες, αλλά ο κοινός παρονομαστής στην πορεία τους ήταν η άρνησή τους να συμβιβαστούν με τους περιορισμούς που επιβάλλονταν στο φύλο τους και, παρά τους κινδύνους, να κνηγήσουν τους στόχους τους. Ποια ήταν τα κριτήριά σας για την επιλογή τους; Παρότι στο βιβλίο περιλαμβάνονται σαράντα Ελληνίδες, θα μπορούσαν να είχαν περιληφθεί πολύ περισσότερες. Για παράδειγμα, μου λείπει από τις σελίδες του η βυζαντινή Άννα Κομνηνή, σπουδαία ιστορικός, σε μια εποχή που δεν ήταν ανοιχτή η οδός της μόρφωσης για τις γυναίκες (βέβαια ήταν κόρη αυτοκράτορα, διόλου τυχαίο...). Στόχος μας, πάντως, ήταν να ανασκαλέσουμε την ιστορία και να ανασύρουμε σπουδαίες προσωπικότητες από τη λήθη, χωρίς βέβαια να αγνοήσουμε κάποιες περισσότερο αναγνωρίσιμες π.χ. ιστορικές μορφές του αγώνα για την ανεξαρτησία, ή νεότερες, όπως η Μελίνα Μερκούρη και η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ. Υπάρχουν ασφαλώς κάποιες που με συγκινούν ιδιαίτερα: πολλές συγγραφείς – η Ελισάβετ Μαρτινέγκου, η Μαρία Πολυδούρη, η Μέλπω Αξιώτη – η παιδαγωγός Ρόζα Ιμβριώτη, η πρώιμη φεμινίστρια Αύρα Θεοδωροπούλου.

Νομίζω ότι και οι ίδιες οι γυναίκες δεν έχουμε συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να κατακτήσουμε τη θέση που μας αξίζει και να τη διεκδικήσουμε χωρίς υστερία.

Δεν χρειάζεται, δηλαδή, να γίνουμε άνδρες για να ανταγωνιστούμε τους άνδρες. Αντίθετα, πρέπει να κρατάμε τα χαρακτηριστικά μας όσο μπορούμε, αλλά να μην ενδίδουμε στο κυρίαρχο πρότυπο της αγοράς.

Όταν ένας συγγραφέας «σκαρφίζεται» ένα παραμύθι για παιδιά έχει τη δυνατότητα να διαμορφώσει κατά βούληση την πλοκή, τους χαρακτήρες και τη γλώσσα, ώστε να γίνει πιο εύκολα κατανοητό. Εδώ, όμως, έχετε να κάνετε με πραγματικές ζωές, στη διάρκεια των οποίων σημειώθηκαν σημαντικά επιτεύγματα σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο. Με ποιο τρόπο, λοιπόν, επιλέξατε να παρουσιάσετε την πορεία αυτών των ηρωίδων σε μικρούς ηλικιακά αναγνώστες; Η βασική μου έγνοια ήταν να αφηγηθώ τις ιστορίες γυναικών που θα άξιζε τον κόπο να γνωρίσει η κόρη μου, όταν ήταν μικρή. Επιπλέον, να μην είμαι διδακτική, διότι απεχθάνομαι τον διδακτισμό στα παιδικά βιβλία, ούτε απλοϊκή κάνοντας εκπτώσεις στη γλώσσα, εφόσον τα παιδιά καταλαβαίνουν πολύ περισσότερα από ό,τι νομίζουμε. Επίσης, δεν θέλησα να αφηγηθώ με πολλές λεπτομέρειες το σύνολο της ζωής αυτών των ηρωίδων, αλλά να σταθώ κυρίως σε ένα περιστατικό που έχει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Για παράδειγμα, από την πορεία της Ελένης Μπούκουρα-Αλταμούρα εστίασα στην «σκηνή» όπου ντύθηκε άνδρας και μπήκε σε μια βάρκα, συνοδευόμενη από τον πατέρα της, προκειμένου να πάει να σπουδάσει ζωγραφική στην Ιταλία, καθώς, εκείνη την εποχή, οι γυναίκες δεν γίνονταν δεκτές στις σχολές Καλών Τεχνών.

Σαπφώ, η πιο σημαντική λυρική ποιήτρια της αρχαιότητας (Εικονογράφηση: Κατερίνα Χαδουλού)

Από τα χρόνια στα οποία έζησαν οι ηρωίδες του βιβλίου έχει συντελεστεί μεγάλη πρόοδος ως προς την ισότητα των φύλων. Ωστόσο, είναι σαφές ότι εξακολουθεί να υπάρχει πολύς δρόμος μπροστά μας, εφόσον, ακόμη και σήμερα, οι γυναίκες

καλούνται να αντιμετωπίσουν αρκετά εμπόδια (γυάλινη οροφή στην επαγγελματική ανέλιξη, μισθολογικές διαφορές, σεξιστικά σχόλια κ.ά.). Τι θα θέλατε, λοιπόν, να αποκομίσει ένα κορίτσι, διαβάζοντας το βιβλίο σας στις μέρες μας; Πράγματι, υπάρχει τεράστιος δρόμος μπροστά μας. Πέρα, όμως, από τα εμπόδια που αναφέρατε, νομίζω ότι και οι ίδιες οι γυναίκες δεν έχουμε συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να κατακτήσουμε τη θέση που μας αξίζει και να τη διεκδικήσουμε χωρίς υστερία. Δεν χρειάζεται, δηλαδή, να γίνουμε άνδρες για να ανταγωνιστούμε τους άνδρες. Αντίθετα, πρέπει να κρατάμε τα χαρακτηριστικά μας όσο μπορούμε, αλλά να μην ενδίδουμε στο κυρίαρχο πρότυπο της αγοράς. Διότι εγώ που ανήκω στη γενιά όπου ο φεμινισμός έκανε τα πρώτα του βήματα και οι γυναίκες έβγαιναν στους δρόμους για να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, σήμερα παρατηρώ μια οπισθοδρόμηση. Για παράδειγμα, οι νέες κοπέλες από τη μία έχουν επιφυλακτικότητα και, συχνά, επιθετικότητα απέναντι στο ανδρικό φύλο και, από την άλλη, είναι διατεθειμένες να ενδώσουν στα πάντα, όπως να γίνουν νοικοκυρές σαν τις γιαγιάδες τους ή να φροντίσουν την εμφάνισή τους σε βαθμό βασανιστικό. Είναι, με άλλα λόγια, μπερδεμένες ανάμεσα στη διεκδίκηση και στο κυρίαρχο πρότυπο και δεν γνωρίζουν πώς να επιδιώξουν τη θέση που τους αξίζει. Πρέπει, λοιπόν, να βρεθεί μια μέση οδός. Όσον αφορά στο βιβλίο, θα ήθελα τα κορίτσια που θα το διαβάσουν να πάρουν δύναμη και να σκεφτούν ότι, εφόσον οι γυναίκες κατάφεραν τόσο σημαντικά πράγματα στο παρελθόν, τώρα που οι συνθήκες είναι πολύ καλύτερες χάρη στον αγώνα των προηγούμενων γενεών, μπορούν και εκείνες να κυνηγήσουν όσα επιθυμούν και να αφήσουν το στίγμα τους στην εποχή τους.

Ωστόσο, έχετε πει ότι το βιβλίο δεν απευθύνεται μόνο σε κορίτσια, αλλά και σε αγόρια. Τι προσδοκάτε να αποκομίσει ένας αναγνώστης γένους αρσενικού; Είναι σημαντικό τα αγόρια να καταλάβουν ότι οι συγκεκριμένες γυναίκες ήταν μεν σπουδαίες, αλλά πάντα είχαν, ως σύντροφο, έναν άνδρα δίπλα τους. Αν όχι σύντροφο στη ζωή, σίγουρα στην εργασία και, γενικότερα, στην προσπάθεια. Το γεγονός ότι μια γυναίκα έχει αξιολογηθεί πορεία δεν σημαίνει ότι παραμερίζει τον άνδρα ή τον αντιμετωπίζει ανταγωνιστικά. Αντίθετα, μπορούν να είναι συνοδοιπόροι και να κάνουν ωραία πράγματα μαζί.

Κατίνα Παξινού, ηθοποιός (Εικονογράφηση: Τρις Σαμαρτζή)

Ποια από τις ηρωίδες του βιβλίου θα θέλατε να είχατε γνωρίσει; Πολλές. Για παράδειγμα, τη Μέλπω Αξιώτη, μια σπουδαία, πρωτοπόρο και πολύ ιδιαίτερη συγγραφέα. Την Κατίνα Παξινού, την οποία είχα παρακολουθήσει στο θέατρο στις δύο τελευταίες παραστάσεις της, *Ματωμένος Γάμος* και *Μάνα Κουράγιο*, όταν ήμουν μαθήτρια στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού ή στις πρώτες του γυμνασίου. Ατίθασο κορίτσι, σπουδαία καλλιτέχνη. Την Αγγελική Χατζημιχάλη, για την ξεχωριστή της ματιά στην ελληνική παράδοση. Και τη Χρύσα Παραδείση, για να μαγειρέσουμε μαζί.

Ήταν το πρώτο βιβλίο που γράψατε για παιδιά, πώς θα περιγράφατε την εμπειρία; Παλαιότερα, δεν μου είχε περάσει από το μυαλό να γράψω παιδικό βιβλίο, μολοντί είχα αφηγηθεί πολλά παραμύθια στα παιδιά μου. Ήταν μια ενδιαφέρουσα, αλλά όχι εύκολη, εμπειρία. Την ώρα που γράφεις πρέπει να φαντάζεσαι ότι έχεις μπροστά σου ένα παιδί που σε ακούει ή σε διαβάζει. Να μην υποτιμάς την αντίληψή του – ίσως να του προσφέρεις και κάτι παραπάνω από όσα μπορεί να καταλάβει ή να εισπράξει – και να προσπαθείς να προβλέψεις τις αντιδράσεις του. Προσωπικά, είχα στο μυαλό μου την κόρη μου, που, κατά την παιδική ηλικία της, ήταν απαιτητική αναγνώστρια.

Απεχθάνομαι την έννοια της «εφηβικής» λογοτεχνίας, γιατί πιστεύω ότι τα παιδιά από την ηλικία των 12 ετών το πολύ μπορούν να μεταπηδήσουν στην «ενήλικη» λογοτεχνία, χωρίς καμιά δυσκολία. Αυτές οι κατηγοριοποιήσεις νομίζω πως είναι επίπλαστες και γίνονται με εμπορικά, κατ' εξοχήν, κριτήρια.

Σήμερα, οι γονείς μπαίνουν στα μεγάλα βιβλιοπωλεία κι αντικρύζουν εκατοντάδες αναγνώσματα για παιδιά. Για εσάς, ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός καλού παιδικού βιβλίου; Πριν από χρόνια, ήμουν μέλος της επιτροπής των Κρατικών

Βραβείων για το παιδικό βιβλίο με επικεφαλής τον Ευγένιο Τριβιζά κι έτσι, έχω διαβάσει μεγάλο αριθμό τέτοιων εκδόσεων. Θεωρώ ότι ορισμένες από αυτές πάσχουν από αφόρητο διδακτισμό, καθώς και γλώσσα άνευρη κι άχρωμη ή, αντίθετα, υπερβολικά επιτηδευμένη. Κατά τη γνώμη μου, το παιδικό βιβλίο χρειάζεται χιούμορ και φαντασία και όχι ο συγγραφέας να κουνάει το δάχτυλο, λέγοντας «θα σας δείξω εγώ το σωστό». Ας σκεφτούμε την Άλκη Ζέη. Υπήρξε ποτέ διδακτική; Καθόλου. Μέσα από τις αφηγήσεις της, αναφέρεται στον εαυτό της ως παιδί και σε όσα τη συγκίνησαν τότε και, με αυτόν τον τρόπο, έγινε πολύ αγαπητή. Γενιές ολόκληρες μεγάλωσαν με τα βιβλία της και, φυσικά, αυτή η διάρκεια δεν είναι τυχαία.

Χρύσα Παραδείση, γαστρονόμος (Εικονογράφηση: Κλαίρη Γεωργέλλη)

Ποια ήταν τα δικά σας αγαπημένα αναγνώσματα κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, αυτά που ενδεχομένως σας επηρέασαν να ασχοληθείτε με το βιβλίο κι επαγγελματικά; Ως παιδί, διάβαζα πολύ. Ήμουν ένα μοναχικό κορίτσι που μεγάλωσε κυρίως με τους παππούδες του, καθώς και οι δύο γονείς μου εργάζονταν. Το σπίτι, όμως, ήταν γεμάτο βιβλία και δεν με εμπόδιζε κανείς να ξεφυλλίσω ό,τι μου κέντριζε το ενδιαφέρον με την αιτιολογία ότι δεν ήταν για την ηλικία μου. Μάλιστα, θυμάμαι χαρακτηριστικά την πρώτη φορά που κατάφερα να διαβάσω μόνη μου: Ο παππούς μου, το πιο αγαπημένο πρόσωπο της ζωής μου, άρχισε να μου μαθαίνει τα γράμματα του αλφάβητου από τότε που ήμουν τεσσάρων ετών και προσπαθούσα να σχεδιάσω μαζί του τα κουλουράκια και τις μαγκουρίτσες. Ταυτόχρονα, μου διάβαζε συχνά παραμύθια. Μου τα είχε αφηγηθεί τόσες φορές, που τα είχα μάθει σχεδόν απ' έξω και τα καλοκαίρια, στις διακοπές, έπαιρνα το βιβλίο μου και υποδυόμουν ότι διαβάζω, ενώ έλεγα το κείμενο που είχα εξ ακοής αποστηθίσει. Ωσπου, ένα μεσημέρι συνειδητοποίησα ότι πράγματι κατάφερα να διαβάσω και να αναγνωρίσω τα γράμματα που είχα μάθει όταν τα έβλεπα το ένα δίπλα στο άλλο. Ήταν μια αποκάλυψη! Από την παιδική ηλικία μου, λοιπόν, θυμάμαι περισσότερο τα κλασικά παραμύθια, τη

Γαλάζια Βιβλιοθήκη των εκδόσεων Μίνωας, τον Ιούλιο Βερν, τον Αλέξανδρο Δουμά από τη βιβλιοθήκη του παππού μου, τους Άθλιους τους Βίκτωρος Ουγκώ, τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη και του Μητσάκη, τον Βενέζη, τον Τερζάκη, τον Καζαντζάκη ασφαλώς και δειλά δειλά τον Καραγάτση. Στις πρώτες τάξεις του γυμνασίου ανακάλυψα την σύγχρονη ποίηση. Απεχθάνομαι την έννοια της «εφηβικής» λογοτεχνίας, γιατί πιστεύω ότι τα παιδιά από την ηλικία των 12 ετών το πολύ μπορούν να μεταπηδήσουν στην «ενήλικη» λογοτεχνία, χωρίς καμιά δυσκολία. Αυτές οι κατηγοριοποιήσεις νομίζω πως είναι επίπλαστες και γίνονται με εμπορικά, κατ' εξοχήν, κριτήρια.

Πώς βλέπετε τη σχέση των παιδιών και των νέων με τα βιβλία στις μέρες μας, δεδομένου ότι «κολλάνε» με την εικόνα και το ίντερνετ σε ολοένα και μικρότερη ηλικία; Πράγματι, έτσι είναι. Όμως εμείς διαβάζαμε λογοτεχνία γιατί αναζητούσαμε ιστορίες διαφυγής, ενώ, σήμερα, οι νέοι αντλούν αυτές τις ιστορίες από τον κινηματογράφο, ο οποίος, μάλιστα, έχει μεταφερθεί στο σπίτι τους. Το ίντερνετ δεν νομίζω ότι αποτρέπει απαραίτητα από το διάβασμα, καθώς υπάρχει η δυνατότητα να ασχοληθεί κανείς και με τα δύο. Τα παιδιά, πάντως, εξακολουθούν να γοητεύονται από το βιβλίο και, κυρίως, τις φροντισμένες και επιμελημένες εκδόσεις. Κι όσο μικρότερα σε ηλικία είναι και, συνεπώς, λιγότερο εκτεθειμένα στις «σειρήνες» που αναφέραμε προηγουμένως, τόσο πιο πολύ το επιθυμούν και το αγαπούν.

Υπατία, φιλόσοφος και μαθηματικός (Εικονογράφηση: Σάντρα Ελευθερίου)

Τέλος, οι γονείς που θα ήθελαν να εξοικειώσουν περισσότερο τα παιδιά τους με την ανάγνωση, με ποιο τρόπο μπορούν να το καταφέρουν; Πρέπει να είναι κοντά τους. Τα περισσότερα παιδιά δε διαβάζουν από μόνα τους. Ο πατέρας και η μητέρα τα φέρνουν σε επαφή με το βιβλίο. Αυτό, βέβαια, δεν είναι πάντα εύκολο, καθώς οι γονείς δεν έχουν χρόνο. Όμως, έχει σημασία να τους διαβάζουν έστω και μια ώρα το βράδυ,

όταν τα βάζουν για ύπνο, γιατί η ανάμνηση αυτής της εγγύτητας, ψυχικής και σωματικής, που συνοδεύεται από μια ιστορία, είναι αναντικατάστατη και την κουβαλάμε μέσα μας. Έτσι, ακόμη κι αν ένα παιδί δεν γίνει αμέσως φανατικός αναγνώστης, θα ξανασυναντήσει το βιβλίο στην πορεία της ζωής του.

Το βιβλίο *Ιστορίες για ατρόμητα κορίτσια* κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος.

<http://popaganda.gr/katerina-sxina-istories-gia-atromita-koritsia/>